

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ В ПРОЦЕСІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК**

На підставі аналізу наукових праць автором з'ясовано особливості професійно-педагогічної адаптації та педагогічних практик студентів педагогічного коледжу і на цій основі пропонуються педагогічні умови професійної адаптації студентів педагогічного коледжу в процесі педагогічних практик – організація особистісно-орієнтованої педагогічної підготовки до педагогічної діяльності з урахуванням особливостей завдань та видів практик; здійснення психолого-педагогічного супроводу педагогічної практики студентів досвідченими педагогами; забезпечення наступності педагогічних практик.

Ключові слова: професійно-педагогічної адаптації, педагогічні практики, педагогічні умови.

На основани анализа научных трудов автором выяснены особенности профессионально педагогической адаптации и педагогических практик студентов педагогического колледжа и на этой основе предлагаются педагогические условия профессиональной адаптации студентов педагогического колледжа в процессе педагогических практик – организация личностно-ориентированной педагогической подготовки к педагогической деятельности с учетом особенностей заданий и видов практик; осуществление психолого-педагогического сопровождению педагогической практики студентов опытными педагогами; обеспечение последовательности педагогических практик.

Ключевые слова: профессионально педагогической адаптации, педагогические практики, педагогические условия.

The features of professional-pedagogical adaptation and pedagogical practices of students of Pedagogical College based on the analysis of scientific works and pedagogical conditions of professional adaptation of the students of the Pedagogical College in pedagogical practices on this basis are offered – the organisation of student-oriented teaching training to educational activities tailored to specific tasks and the types of practices; the implementation of psychological-pedagogical accompaniment of pedagogical practice students by experienced educators; ensuring the continuity of the pedagogical practices.

Key words: professional-pedagogical adaptation, pedagogical practice, and pedagogical conditions.

Актуальність проблеми. Реформа вищої педагогічної школи, що обумовлюється сучасним рівнем розвитку суспільства і умовами переходу до нових соціальних відносин, спрямована на розв'язання головного завдання – вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога. Провідною метою вищої педагогічної освіти є не тільки якісна підготовка майбутнього фахівця до професійної діяльності, а й створення оптимальних умов для розкриття й реалізації потенційних можливостей, здібностей і потреб кожного.

Навчальний процес у вищій школі за своїм змістом і організацією має бути таким, щоб без збільшення термінів навчання забезпечити інструментальне засвоєння особистістю того обсягу знань про способи практичної діяльності, котрий необхідний висококваліфікованому фахівцю для роботи, що створить умови для швидкої адаптації молодого вчителя до професійної діяльності. З огляду на це, першочергове місце у ВНЗ займає вирішення проблеми адаптації студентів, що в кінцевому результаті буде сприяти більш швидкому досягненню молодим фахівцем оптимальних результатів у самостійній професійній діяльності.

Проблема адаптації фахівців, у тому числі педагогічних працівників, до професійної діяльності, привертає увагу багатьох сучасних дослідників. Так, філософські та психологічні аспекти адаптації спеціалістів у різних професійних сферах розглядають А. Асмолов, Л. Виготський, В. Загвязинський, А. Петровський; питання адаптації до професійної діяльності й основи професійної компетентності працівників різних сфер діяльності досліджено в працях Е. Зеєра, Т. Калугіної, О. Климової, Н. Кузьміної, О. Ткаченко, А. Макарової, проблеми розвитку професіоналізму, професійного менталітету, професійної гідності, формування професійних кадрів висвітлено в дослідженнях В. Князева, В. Малиновського, Ю. Молчанової, професійно-педагогічної адаптації розкрито в працях М. Згурської, Л. Мітіної, О. Мороза, Д. Ольшанського, В. Петровського.

Проте, незважаючи на наявність у сучасній науці значної кількості наукових праць, присвячених проблемі адаптації та професійно-педагогічної адаптації особистості, вона залишається однією з найбільш дискусійних і

невирішених, що спричинено складністю і системністю самого феномену адаптації. Поза увагою дослідників, зокрема, залишилася проблема професійної адаптації студентів ВНЗ у процесі педагогічних практик. Утім саме педагогічні практики мають найбільш широкі можливості для підготовки майбутніх учителів до професійної адаптації. Адже педагогічна практика – це провідний фактор саморозвитку, формування індивідуально-творчих можливостей у здійсненні педагогічної діяльності, вдосконалення рівня професійності та педагогічної майстерності майбутніх педагогів [5, с.11].

Мета статті – на основі виявлення особливостей професійно-педагогічної адаптації з урахуванням специфіки професійно-практичної підготовки студентів педагогічного коледжу визначити чинники і умови успішності їх професійної адаптації у процесі педагогічних практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптація – одне з найбільш широко використовуваних у різних галузях науки понять, зміст якого, на думку сучасних дослідників, спеціалістів у галузі термінологічних словників, інтерпретується дуже широко. Однозначного визначення поняття “адаптація” у науковій літературі не існує. Це пояснюється багатоваріантністю форм, механізмів та носіїв адаптації.

У широкому сенсі адаптацію трактують як зміни, що супроводжують на рівні психічної регуляції, процес активного пристосування індивіда до нових умов життєдіяльності. Адаптація базується не тільки на пасивно-пристосувальних але й на активно-перетворюючих зв'язках людини з навколишнім середовищем, являє собою нерозривну єдність тих чи інших форм зв'язку. При цьому під адаптацією мається на увазі відповідний процес, його кінцевий результат, який виражений у стані адаптованості людини до нових факторів середовища [7].

Проблема адаптації молодих спеціалістів до професійної діяльності, як слушно підкреслює О. Галус [2], є однією з найбільш важливих соціально-психолого-педагогічних проблем сучасного суспільства. Така адаптація розуміється ним як механізм “активного включення” у систему діяльності, оскільки входження в колектив є складним діалектичним процесом, на який впливає багато факторів (соціально-економічних, політичних тощо).

Загальна тривалість періоду професійної адаптації залежить як від особливостей конкретної професії, так і від індивідуальних здібностей кожної людини, її схильностей та інтересів. Нормальний термін для різних категорій

працівників учені визначають від одного до трьох років.

Узагальнюючий аналіз наукових джерел дає підстави розглядати соціальну адаптацію як соціально-психологічний і психофізіологічний процес пристосування особистості або соціальної групи до нових умов соціального середовища. Часто процес адаптації супроводжується негативними емоціями і психологічними переживаннями (страхом, психологічною напругою, пригніченістю, дискомфортом, песимізмом тощо), які створюють загальний негативний фон адаптаційних процесів в соціумі. Дійсно, вчені підкреслюють, що соціальна адаптація являє собою складне, багатостороннє явище, яке зумовлюється багатьма об'єктивними і суб'єктивними чинниками і залежить від різноманітних макро і мікропроцесів, серед яких найбільш значущими виступають соціальний дискомфорт, напруга, конфлікт між індивідом і суспільством. Тому важливими складниками соціальної адаптації є погодженість самооцінок, сподівань, домагань індивіда з його можливостями, а також з реаліями нової ситуації, нового життя [2].

Із метою запобігання явищ професійної і соціальної дезорганізації сучасні вчені досліджують також проблеми, які можуть виникати в особистості в процесі адаптації до професійної діяльності (невміння ввійти до колективу співробітників, низьку професійної мотивації, страх або тривогу, ворожість і агресію, залежність і соціальну наївність, інтенції в очікуваннях і реалій тощо) та шляхи їх подолання (організація консультаційних центрів і центрів надання допомоги працівникам; застосування терапевтичних і профілактичних програм для сприяння професійній адаптації і психічному здоров'ю працівників, що включають удосконалення в процедурах відбору й навчання). Варто відзначити, що під час реалізації профілактичних програм дослідниками було виявлено, що збалансована (позитивна і негативна) інформація про майбутню роботу, яка надавалася кандидатові, приводила до більш реалістичних очікувань і знижувала число звільнень [7].

Процес адаптації особистості до різних аспектів діяльності детермінується складною взаємодією цілої низки чинників, які традиційно поділяють на дві групи: *об'єктивні* (характеризують стан адаптаційного професійного середовища) та *суб'єктивні* (чинники, які персоніфіковані та опосередковані особистістю), адже поняття професії включає не тільки ступінь підготовки, але й форму соціального визнання, засоби реалізації професійних знань та навичок в конкретних умовах професійної сфери.

Професійна адаптація, таким чином, має як об'єктивний, так і суб'єктивний моменти діяльності. Важливим є збіг зазначених чинників, який значною мірою визначається тим, наскільки місце, яке займає працівник, відповідає його соціально-професійній спрямованості. Оптимальне пристосування особистості до професійної діяльності досягається лише в тому випадку, коли робота відповідає найбільш глибоким узагальненням, активним і стійким властивостям особистості.

Проведене дослідження дало підстави для висновку, що процесу адаптації студентів педагогічного коледжу до професійної діяльності сприяють усі види педагогічної практики (позакласна виховна робота; практика «Пробні уроки»; літня педагогічна практика; переддипломна практика), які доповнюють одна одну. Саме в процесі проходження кожного виду педагогічної практики студенти опановують специфіку роботи з дітьми в умовах дошкільних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, адаптуються до професійної діяльності, формують професійно-педагогічні якості особистості, розвивають інтерес до педагогічної діяльності і потреби в ній [9, с.48].

Майбутній вчитель має бути підготовлений до вільної і творчої роботи, і це, у свою чергу, актуалізує необхідність особливої педагогічної роботи по формуванню адаптаційної готовності до професійної діяльності. Професійна підготовка студентів ВНЗ забезпечує його успішну професійну адаптацію при реалізації таких. Серед умов успішної професійної адаптації майбутніх учителів у процесі професійної підготовки учені (І. Облес [6], С. Хатунцева [8]) називають такі:

- забезпечення поетапного включення майбутнього вчителя ситуації професійної діяльності, що забезпечує самостійність студентів в процесі рішення професійних завдань;
- впровадження в освітній процес адаптаційних заходів, спрямованих на усвідомлення майбутніми вчителям сутності професійної адаптації, що охоплюють різні форми організації навчального процесу у ВНЗ: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійну роботу, педагогічну практику;
- реалізації в освітньому процесі положень особистісно-орієнтованого та контекстного підходів, його орієнтації на формування психолого-педагогічної компетентності, що передбачає: створення сприятливого

психолого-педагогічного клімату в навчальній групі; підвищення мотивації до професійного навчання, включення до навчального змісту матеріалу, який висвітлює проблеми професійної діяльності, професійного становлення та розвитку фахівця; розвиток діяльнісних (професійні знання, уміння, навички) та особистісних (професійні якості) компонентів;

- актуалізація в навчальному процесі найважливіших цінностей і мотивів професійної діяльності, що розвиває ціннісно-смысловий компонент готовності до професійної адаптації.

Зазначені умови, на нашу думку, є обставинами, які сприяють успішності професійної підготовки в цілому, поглибленню професійно-педагогічної спрямованості. Виділені умови можна розглядати в якості необхідного компонента організації процесу підготовки майбутніх вчителів. Проте зазначені умови не висвітлюють безпосередньо особливостей адаптаційних процесів, у тому числі під час педагогічних практик.

Вважаємо, що до педагогічних умов, які сприяють розв'язанню порушеної нами проблеми, слід віднести такі:

- організація особистісно-орієнтованої педагогічної підготовки до педагогічної діяльності з урахуванням особливостей завдань та видів практик, що передбачає становлення професійної підготовки, набуття необхідних знань та умінь;

- здійснення психолого-педагогічного супроводу педагогічної практики студентів досвідченими педагогами (методистами, учителями, керівниками навчальних закладів та ін.);

- забезпечення наступності педагогічних практик.

Висновок. Проблема адаптації студентів педагогічних вищих навчальних закладів до професійної діяльності має бути досліджена в професійному, соціальному, психологічному аспектах, які доцільно розглядати як окремі види адаптації, оскільки кожен з них має специфічний зміст, здійснюється, підпорядковуючись певним закономірностям, характеризується специфічними показниками адаптованості. Діяльність студента-практиканта передбачає певний адаптаційний період до професійної діяльності в процесі педагогічних практик. Від визначення і врахування періоду адаптації і її характеру, результатів і термінів, залежить ефективність педагогічних практик,

і як наслідок, готовності до адаптації в подальшій професійно-педагогічній діяльності, зростання рівня професійної майстерності та педагогічної культури.

З'ясування особливостей професійно-педагогічної адаптації та педагогічних практик студентів педагогічного коледжу дало підстави для висновку, що успішність досліджуваного процесу можна забезпечити, якщо забезпечити: організацію особистісно-орієнтованої педагогічної підготовки до педагогічної діяльності з урахуванням особливостей завдань та видів практик, що передбачає становлення професійної підготовки, набуття необхідних знань та умінь; психолого-педагогічний супровід педагогічної практики студентів досвідченими педагогами; забезпечення наступності педагогічних практик.

Перспективними шляхами подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці і впровадженні навчально-методичного забезпечення запропонованих умов.

Література

1. Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ірина Миколаївна Боднарук. – К., 2006. – 264 с.
2. Галус О. М. Професійна адаптація студентів в умовах ступеневого педагогічного ВНЗ : монографія / О. М. Галус. – Хмельницький, 2007. – 248 с.
3. Загальнопедагогічна підготовка вчителя : історія, сучасний стан, перспективи / А. М. Бойко, Н. М. Дем'яненко. – К. : ІСДО, 1996. – 217 с.
4. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів : метод. посіб. / Микола Кузьмич Козій. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 141 с.
5. Манчуленко Л. В. Формування творчого стилю діяльності майбутніх педагогів у процесі педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Манчуленко. – Тернопіль, 2006. – 22 с.
6. Облес І. І. Педагогічні умови професійної адаптації викладача вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. І. Облес. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
7. Стадник О. В. Педагогічні умови адаптації працівників державтоінспекції МВС України до професійної діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / О. В. Стадник. – Х., 2012. – 226 с.

8. Хатунцева С. М. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Хатунцева. – Х., 2004. – 29 с.

9. Шур С. П. Розвиваючий потенціал педагогічної практики майбутніх інженерів-педагогів / С.П. Шур.; [під ред. Б. В. Пальчевського]. – Мн. : Технопринт, 2002. – 228 с.